

1954. NOVEMBER 6. BABITS SÍREMLÉKE

„Nem az énekes szüli a dalt, a dal szüli énekesét” – szavalta egy idősebb, de szépasszony a temetőben, Babits Mihály síremlékénél. Nem tudom, lehet, hogy haragudna e megszólításért, mert hiszen nő, s szép művésznő van: Simonffy Margot. Magyar is – nemesen, francia is – művész módra, amúgy „Nyugatosan.” Pedig az asszonynev – becsületesemre! – dicséret egy művésznőnek is, különösen, ha valóban művész, s úgy hiszem ő az.

Ködös novemberutó, inkább tél, mint ősz, az ember már nem nézi a fákat, mert tudja, hogy a lombhullás ideje elmúlt. Egy ismerőssel sietünk a temetőbe, csábít a halott, és csábít a kíváncsiság, vajon az élő költő mit mond a holtról. A szűkszavú újsághír ennyi volt: „A rövid ünnepséget az Udvardy kamarakórus nyitja meg, utána Illyés Gyula mond emlékbeszédet.” Társam magabiztos, nem kertel, Illyés érdekli. Én nem merek ilyen őszinte lenni, s védem a halott költő jogát a kegyeletre, s titokban azt remélem, hogy a koszorú, melyet a halott sírjára helyez, az élőt fogja felmagasztosítani.

Ezt remélem, mert erre lenne szükségem, lelkem erre szomjas, de szóban szkeptikus vagyok, a tapasztaltak félnyével. „Meglátod – festem le néki előre az ünnepélyt –, énekelnek majd egy-két számot, utána Illyés beszél, jelen lesz az Írószövetség, a Népművelési Minisztérium, elég sok autó, köztük a rádiós kocsis is, mely a napi krónikákban egy operett énekesnő és egy futballista nyilatkozata között közvetíti majd az ünnepséget: halk zene – kedves hallgatóink itt vagyunk a Kerepesi temetőben, ahol éppen Babits Mihály, a nagy magyar költő síremlékét avatja fel Illyés Gyula kétszeres Kossuth díjas...”

Beszélgetünk, s közben a temető kapujához érünk. Jól öltözött, magabiztos emberek sietnek mellettünk, egymásiknál szép, új, modern, fogantyú nélküli irattáska. Borúlátásom kezd beigazolódni – gondolom. Autók is befordulnak a kapun, s egy-két taxi mintegy szégyenkezve sompolyog közöttük. A kapuban, öreges télikabátban, kemény kalappal álldogál egy sovány, a közepesnél valamivel alacsonyabb öregember. Furcsán időszerűtlen, pedig „valaki” lehet, mert akad olyan magabiztos, aki kalapot emel neki, s illemtudóan viszonzozza a köszöntést, megemelve ünnepi kemény kalapját. Most látom, hogy kopasz. Lehet, hogy a keménykalap teszi, de valahogy hasonlít a fiatal Chaplin-re. Mosolyogni mégsem lehet rajta, mert konok arca tiszteletet parancsol. Eletszerűségben időtlennek hat a ma emberci között – időtlennek, mint a költészet.

„Babits sírjához tetszik menni?” – kérdi egy negyven év körüli ember, külsejéből, s a költő nevének gyakorlatlan áhítatos kiejtéséből középiskolai tanárt sejtek benne. Jól esik itt látni. Csatlakozik hozzánk, együtt sietünk tovább, szóltanul. Egyszer szólal csak meg: ez Jókai síremléke – mutatja.

Ismerősöm az úri sírokat nézi, s halkán megjegyzi: „érdekes, minden címüket kiírtatták a sírjukra”. Valóban a nagy kövek arany betűkkel hirdetik: itt nyugszik... a bank tanácsosa, a Máltai rend lovagja, ezredes, nyugalmazott törvényszéki elnök... Körülbelül ennyi maradt meg belőlük: a címük. Nevük – emlékezetemben is – az enyészeté.

Énekszó üti meg fülünket, úgy látszik megkezdődött az ünnepség, s a himnuszok töredék hangjai torzán kavarganak a sírok csendjében, és a közeli pályaudvar éles vonatfüttyei között.

„Mikor Karinthyt temették – szól az ismerősöm – az Ügető tele volt, és sok ezer szurkoló biztatása kísérte utolsó útján.”

„Karinthy?” – kérdelem.

„Várj csak. Nem, azt hiszem Hunyady Sándort.” És gondolkodik, vajon kiről is olvashatta, de nekem már mindegy, mert valóban Karinthy temetéséhez lett volna groteszken borzalmas kísérő zene.

Közben megérkezünk a sírhoz. Közvetlenül az út mellett van, az ünneplők tisztelettudó félkörben állnak az emlékmű körül, szabadon hagyván az utat a kórus, az előadó és a rádiós kocsis számára.

A jelenlévők? Az első pillantásra rossz a szájjám: előtem Devecseri Gábor költő alezredes, kezében két szál fehér őszirózsával. A sírhoz közel áhítatos arccal Bóka László, aki Babits halálakor kötelességtudó könnyeket ejtett, majd tíz év múlva „elvi cikk”-ben megróttta a költőt. Most újra itt van – az új kormánypolitika szellemében – társaival együtt: írók, a „lélek mérnökei”, egyetemi tanárok, egy-két katonatiszt, s ami megriaszt, a fiatalok, egyetemi éveim gyűlöltén unt arcai, most különféle „irodalmi osztályok” munkatársai, és a már-már tragikomikus vézna rajongó, aki mindenhol ott van, ahol történik „valami érdelemes” – s ott is, ahol nem történik semmi.

Az autókhoz mérten meglepően kevesen vannak, talán kétszáz ember. Egynéhányan hajadonfőtt állnak a szitáló esőben, én is leveszem a sapkám. Ágaskodom, Illyést keresem. Ismerősöm közben konferál. Ez ő. Azt látod?

Közben észreveszem Illyést, elegáns télikabát van rajta, s igen jól álló, fiatalosító borsalínó kalap. Kissé kidülleszti a mellét, kezeit zsebre dugja, és a kalapja bohémosan ferdén van a fején. Ha nem lenne ilyen komor az arca, színésznek nézné az ember.

A kórus énekel, pár ember és igen sok szólamban, mely némileg képzetlen füleimet nem tudja meghódítani, talán ha összpontosítanám figyelmemet... De most nem tudom, másra figyelek. Tóth Aladárt látom, az Opera igazgatóját, vajon tetszik-e néki a kórus? Arcáról nem tudom megítélni. De neki joga van itt lenni! – gondolom magamban.

A kórus befejezi az éneket, Illyés kalapját levéve a kö-

zépre siet, már nem hasonlít színészhez. Halkan és gyorsan beszél, alig érteni.

Köszönetet mond a lelkes és kicsiny körnek, mely az emlékmű költségeit előteremtette, a Népművelési Minisztériumnak, mely a hiányzó részt pótolta, a művésznek, ki az emlékművet megalkotta, s végül magának Babits Mihálynak, ki erre az ünnepségre alkalmat adott... Ezelőtt tizenhárom évvel a halál gondolatával szívünkben álltunk e helyen, de most a feltámadás érzésével megyünk el innen.

Közben mikrofont tartanak eléje. Ötven év körüli alacsony ember fogja a mikrofon csövét, elfogódottság nélkül szinte az orra alá dugja. Én nem mernék ilyen közel menni hozzá. Az emberke azonban egykedvű arccal áll a kör közepén, s látszólag csak a mikrofon érdekli. Ez a kenyere. Vajon mennyit kereshet? Nyolc-kilencszáz forintnál nem nézem többre, s ami nekem szentségtörés, néki kenyérkereset. Az „értelmi” munkát nem ő végzi: a bemondónak külön mikrofonja van, a technikusok a kocsiban ügyelik a hangerősség és a hangszín lámpáit, ő csak „munkaerő”.

„Kevesen vagyunk itt -- mondja Illyés --, de Babits ilyen halhatatlanságra számított, nem a térbeli, hanem az időbeli sokaságra. Kevesen vagyunk, amint kevesen voltunk tizenhárom évvel ezelőtt, de ennyien tizenháromszor tizenhárom év után is leszünk, amíg lesz magyar nyelv, melyen eszméket is lehet közölni.”

Mellettem Szabó Lőrinc áll kezében virággal, kalapja a másik kezében van, s reszket. Talán az idegességtől, talán a hidegtől. Egy magas, szőke fiatalember karol belé, hasonlít rá. Az ő kezében is virág van, azt hiszem a fia, a „Lóci”, fejjel magasabb apjánál, és válogatott vízipóló játékos – legalább is ezt hallottam róla.

Mozdony zakatol a közelben, pár szó elmosódik, s befejezésül csak annyit hallok: ...„mert könnyebb a halottat letegezni, mint megmaradni barátjának...”. Illyés ezzel, feltéve a kalapját, határozott léptekkel elsiet. Csak most veszem észre, hogy közvetlenül a sír előtt, egy taxi áll. Ajtaja nyitva, vajon ki ülhet benne. Talán Török Sophie? Másnak nem igen lehetne joga hozzá. Koszorút emelnek ki a kocsiból, s vele egy időben a keménykalapos férfi is a sírhoz lép, virágot tesz rá, s mond valamit, hangosan. Sajnos, nem hallok mit mond, csak a magasba

emelt arcát látom, senki nem figyel rá, az égnek beszél. Veres Péter csizmásan, kucsmával kezében, Benjámín László, s egy harmadik, akit nem ismerek, nagy hivatalos koszorút helyeznek a dombormű alá.

Megállnak egy pillanatig, majd egymásra néznek, s Veres Péter beleegyezően bólint, mehetünk. Fejébe nyomja kucsmáját, s elsiet, a másik kettő utána. Várhatlak volna egy keveset, bánt ez a sietség!

Közben megbomlik a rend, az emberek üdvözlik egymást, rágyújtanak, itt-ott nevetnek. Hangokat hallok: „... szóval az Irodalmi Újság legközelebbi számában...”

Most kezdődik az ünnep számukra, a baráti cinkosság öröme ez, mely minden alkalomnak örül. Az egyívásúak találkozása!

Valaki azt indítványozza valakinek, gyérünk, nézzük meg Kosztolányit. „Igazuk van, egy füst alatt megtehetik, elvégre ő is költő volt. Akár csak ők” – jegyzi meg ismerősöm.

Csak egy ember siet el szerényen és serényen, nem nézve senkire: Gyergyai Albert. Becsülöm érte.

Milyen sivár komédia az egész! Milyen lehangoló. Csalódtam, bár magam sem tudom miben, hiszen tízezres tömeget zászlókkal nem várhattam. De kétszáz kegyeletes embert vártam, s nem ezt a kétszázat.

Még az sem vigasztal, hogy eszem mindent előre tudott. S az sem, miszerint kinyilatkoztathatom bölcsességet, hogy a szkepticizmus erkölcstelen, mert a rossz látván megvan az elégtétele, hiszen ő mindezt előre megmondta. A szkepticizmus ugyanis örül a balsikernek, mert őt igazolja!

Az emlékmű azonban szép, a szobrász, Ferenczy Béni szépen adózott a költőnek, a könnyed Apolló büszkén hirdeti, „nem az énekes szüli a dalt, a dal szüli énekesét” – a dal, a halhatatlan, mely túléli a cirkuszi harsogást.

A tárgyilagosság megmondhatja még, hogy az ünnepség hétköznapi volt. Délben. Egy órakor. Munkaidőben. Magyarázza ez a távollevőket? Talán! Labdarúgó mérkőzésekre ezrek tudnak „csúsztatott” munkaidővel elmenni. Igaz is, a labdarajongás megér két óra áldozatot, mert szenvedélyeket kelt, s emésztéskönnyítő izgalmat okoz. De mit ér az irodalom? „Mit ér a költő, ha magyar?”

